ЖАМИЯТДА ИЖТИМОИЙ АДОЛАТ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ

Жаҳонгир Исмоилов
Жиззах вилоят Ички ишлар бошқармаси маёри, СамДЧТИ тадқиқотчиси

Аннотация. *Ушбу мақолада жамиятда ижтимоий адолат тамойилларини рўёбга чиқариш, унинг қонун устуворлигини таъминлашдаги аҳамиятини ошириш, ижтимоий адолат тамойили орқали инсон моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондириш, ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш масалалари илмий таҳлил этилган.*

Калит сўзлар: *жамият, адолат, ижтимоий адолат инсон, эҳтиёж, моддий эҳтиёж, маънавий эҳтиёж, ҳуқуқ, манфаат.*

Жамиятда қонун устуворлигини таъминлаш, демократик анъаналарни рўёбга чиқаришда адолат тамойилининг аҳамияти катта ҳисобланади. Инсоннинг унинг шаъни ва қадр-қимматини янада улуғлаш, олий қадрият даражасига етказишга қаратилган чора-тадбирлар замирида ҳам ижтимоий адолат мезонини рўёбга чиқариш ҳарактлари ётади. Жамиятда инсон манфаатларини таъминлашга қаратилган амалий ютуқлар замирида ҳам ижтимоий адолатнинг амалий натижалари намоён бўлади. Абдулла Авлонийнинг фикрича, “Ҳар бир миллатнинг тараққий ва таолийси, давлат ва ҳукуматларнинг узоқ яшамоғи адолатга боғлиқдур”[1].

Президентимиз Ш.Мирзиёев жамиятда адолат тамойилини қарор топтириш юзасидан қуйидаги фикрларни айтган: “Халқимиз ҳамма нарсадан устун қўядиган адолат туйғусини ҳаётимизда том маънода қарор топтириш - энг асосий вазифамизга айланиши шарт. Биз барпо этаётган ҳуқуқий давлатда, адолатсизликнинг ҳеч қандай кўринишига йўл қўйилмаслиги даркор. Нега деганда, одамлар ҳамма нарсага чидаши мумкин, лекин адолатсизликка чидай олмайди. Бу чуқур маъноли сўзлар бугунги кунда ҳар қачонгидан ҳам кўра муҳим ва долзарб аҳамият касб этаётганини сезиш, англаш қийин эмас”[2].

Улуғ аллома Носиридцин Тусий: «Ижтимоий адолатнинг учта асосий талаби бордир, булар: биринчидан, аҳоли турли табақаларининг ўзаро уйғун бўлишини таъминлаш; иккинчидан, эл-улуснинг ҳақ-ҳуқуқи тенг таъминланган ҳолда кишиларни хизматга тайинлашда шахснинг салоҳияти ва имкониятларидан келиб чиқиш; учинчидан, барчанинг тенг фаровонлигини ҳимоя қилиш билан бирга, бу фаровонликни юзага келтиришдаги хизмати ва ҳуқуқига қараб ҳар бир инсон ўз улушини олишига имкон яратишдан иборатдир»[3], - деган эди. Бу доно фикрлар ҳозирги кунда ҳам ўзининг кучини йўқотгани йўқ.

Инсоннинг ҳуқуқ ва манфаатларининг тўлақонли равишда рўёбга чиқарилиши, жамиятда унинг ижтимоий фаровонлигини таъминлаш билан биргаликда амалга ошади. Инсон ижтимоий ҳаётда ўз ўрнини топишга ўзи ҳам ҳаракат қилиб боради, у жамиятдаги барча қонун ва қоидаларга амал қилиб яшайди, бу жиҳат ҳам унга жамият томонидан кўплаб имтиёзлар яратилишига сабаб бўлади, натижада ижимоий адолат тамойилларининг ҳам амалий кўринишлари мустаҳкамлангиб боради. Инсон омилининг нақадар пировард ва

[1] А.Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. Тошкент, “Ўқитувчи”, 1992. –Б. 38.
[2] Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.; - «Ўзбекистон», 2017. –Б 194.
[3] Қаранг: А.Ибрагимов, Х.Султонов, Н.Жўраев. Ватан туйғуси. –Т:, “Ўзбекистон”, 1996. -Б. 358-359.

устувор аҳамиятга эга эканлиги билан боғлиқ мезонлар ҳам адолат тамойили орқали кўринади.

Олимларнинг таъкидлшларича, «Адолат принципининг демократик жамиятда амал қилиш қоидалари қуйидагича: 1) талаб ва таклиф қоидаси; 2) тенг имкониятлар қоидаси; 3) эҳтиёж қоидаси; 4) ижтимоий кафолат қоидаси; 5) хизмат кўрсатиш қоидаси; 6) мутаносиблик қоидаси; 7) эквивалентлик қоидаси; 8) рағбатлантириш қоидаси; 9) касбий лаёқатлилик қоидаси; 10) ижтимоий фойдалилик қоидаси кабиларга ажратиш мумкин. Мазкур қоидалар бозор иқгисодиётига асосланган барча демократик жамиятларда кенг қарор топган»[4].

Ижтимоий адолат тамойилининг жамият ҳаётига қанчалик кенг жорий этилса, ҳуқуқий давлатнинг пойдевори шунчалик мустаҳкам бўлади. Америкалик социологлар Р.Хьюсман ва Д.Хэтфилд “адолат омили” принципини асослаб, уни амалга оширишда қўл келадиган қоидаларни келтиради. Булар қуйидагилар:

1) инсон ўзгалар билан муносабатини ўзининг жамият ишига қўшган ҳиссаси ва шунинг эвазига оладиган улушини таққослаш орқали баҳолайди;

2) ҳисса ва улушнинг ўзаро мос келмаслиги норозиликка сабаб бўлади;

3) инсон ўзига тегаётган улушдан қоникмаса, ўзича адолатни тиклашга ҳаракат қилади.

Ижтимоий адолат принцпи жамиятда демократик қадриятларни рўёбга чиқаришнинг асосий элементларидан биридир. “Ижтимоий адолат – жамиятнинг демократик ривожланиш даражасини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларига риоя қилиш нормаларини, миллат ҳаёт тарзининг аҳлоқий тимсолини белгиловчи давлат сиёсати, аҳолининг ижтимоий жиҳатдан кам таъминланган табақалари манфаатини кўзлаб миллий бойликларни тақсимлаш тартибидир”.

Адолат тамойининг ҳуқуқий демократик давлатни барпо этишдаги вазифалари сирасига жамият институтлари томонидан бажарадиган қуйидаги вазифаларни киритиш мумкин:

биринчидан, жамиятдаги ҳуқуқий давлат га оид бўладиган чора-тадбирлари, дастурлар ва ижтимоий муносабатларни мақсадга мувофиқ ташкил этиш;

иккинчидан, турли ҳуқуқий тузилмалар ва ижтимоий гурухлар манфаатларининг ҳимоя қилинишини таъминлаш асосида улар орасидаги мувозанатни сақлаб туриш;

учинчидан, жамиятда тадбиркорлик, мулкчилик муносабатлари ва ишлаб чиқариш билан боғлиқ маданиятни, салоҳиятни ва қарашларни юксалтириш;

тўртинчидан, ҳуқуқий маданиятни фукароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимояловчи восита сифатида хизмат қилиш даражаларини ошириш;

бешинчидан, ҳуқуқий давлат қурилиши ва ижтимоий тараққиётни тараққиётни таъминлаш ишлари қа чора-тадбирларига тўсқинлик қилаётган муаммоларни бартараф этиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1.А.Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. Тошкент, “Ўқитувчи”, 1992. –Б. 38.
2.Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. –Т.; - «Ўзбекистон», 2017. –Б 194.
3.А.Ибрагимов, Х.Султонов, Н.Жўраев. Ватан туйғуси. –Т:, “Ўзбекистон”, 1996. -Б. 358-359.
4.Ж.Яхшиликов, Н.Муҳаммадиев. Миллий ғоя - тараққиёт стратегияси. –Т.; “Фан”, 2017. –Б 232.
5.Маънавият: асосий тушунчалар изоҳли луғати -Т.: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2010. -Б.18.
6.Юридик энциклопедия. Т.: «Шарқ», 2001, 176-бет.

[4] Ж.Яхшиликов, Н.Муҳаммадиев. Миллий ғоя - тараққиёт стратегияси. –Т.; “Фан”, 2017. –Б 232.